

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสารานีธรรม 6 ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลบัวขาว อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
Guidelines for applying the 6 principles of Saraniyadhamma in participatory
community development of the Buakhao Sub-district Administrative
Organization, Kuchinarai District, Kalasin Province

พระวุฒิ สุทธิโต (เทพารส)

PhraWoot Sukhito (Thepharat)

พระครูวาปีจันทคุณ

Phrakruwapeechanthakhun

พระอธิการณัฐวุฒิ สิริจันท

Phraadikarn Natthawut Siricando

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College

E-mail: 6341702004@mcu.ac.th

Received: 7 August 2025; Revised: 20 December 2025; Accepted: 23 December 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาหลักสารานีธรรม 6 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (2) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลบัวขาว อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสารานีธรรม 6 ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม การวิจัยใช้รูปแบบ การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ประชาชนในตำบลบัวขาว จำนวน 368 คน และกลุ่มข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และประชาชน จำนวน 15 คน

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.84) โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินผล ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินงาน และด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ แนวทางที่ได้จาก

การศึกษาเสนอให้ใช้หลักสารานีธรรม 6 เป็นฐานในการสร้างความสามัคคี ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: แนวทางการประยุกต์ใช้, หลักสารานีธรรม 6, การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม, องค์การบริหารส่วนตำบลบัวขาว

Abstract

This research article aimed to: (1) examine the Six Saraniya Dhammas as presented in the Buddhist scriptures; (2) assess the level of community participation in the development of the Bua Khao Subdistrict Administrative Organization, Kuchinarai District, Kalasin Province; and (3) develop guidelines for applying the Six Saraniya Dhammas to participatory community development. A mixed-methods research design was employed, integrating documentary research, quantitative surveys, and qualitative interviews. The quantitative sample comprised 368 residents of Bua Khao Subdistrict, while the qualitative data were obtained from 15 purposively selected key informants, including monks, community leaders, local officials, and residents.

Quantitative findings indicated that the overall level of community participation was high ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.84). The highest to lowest mean scores were: participation in receiving benefits, monitoring and evaluation, implementation, and decision-making. The qualitative analysis suggested that the Six Saraniya Dhammas provide a practical ethical framework for strengthening unity, trust, and collaboration between the community and local administrative organizations, thereby contributing to sustainable community development.

Keywords: Guidelines for Application, The Six Principles of Saraniyadhamma, Participatory Community Development, Buakhao Subdistrict Administrative Organization

บทนำ

การพัฒนาชุมชนในบริบทไทยไม่ใช่เพียงกระบวนการจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานหรือการยกระดับคุณภาพชีวิตทางกายภาพ เช่น การสร้างถนน ระบบชลประทาน ไฟฟ้า หรือระบบสาธารณสุขอื่น ๆ เท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital) และทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ประกอบด้วยความไว้วางใจ (Trust) ความสามัคคี (Unity) และความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ (Constructive Relationships) ระหว่าง

สมาชิกในชุมชน การมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็งถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยให้การพัฒนามีความยั่งยืน เพราะสามารถเสริมพลังความร่วมมือ ลดความขัดแย้ง และเอื้อต่อการแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม

ในพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างและเสริมพลังทุนทางสังคม และความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ หลักสารานุกรม 6 ซึ่งได้รับการอธิบายขยายความไว้ใน อรรถกถาและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหลายฉบับ โดยหลักสารานุกรม 6 ถือเป็นแนวทางพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของหมู่ชน อันนำไปสู่ความสามัคคี ความไว้วางใจ และความร่วมมือในสังคม

หลักสารานุกรม 6 ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ ประการแรก เมตตาทายกรรม หมายถึง การแสดงออกทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา ไม่เบียดเบียน และพร้อมให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันเป็นรากฐานของการสร้างความไว้วางใจในระดับชุมชน ประการที่สอง เมตตาวจีกรรม คือ การใช้วาจาที่สุภาพ ไพเราะ จริงใจ และสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและส่งเสริมความสามัคคีในสังคม ประการที่สาม เมตตา มโนกรรม หมายถึง การมีความปรารถนาดีต่อกันในระดับจิตใจ คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งเป็นพื้นฐานทางจิตวิทยาของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ประการที่สี่ การแบ่งปันลาภ (สาธารณโภคิ) หมายถึง การเอื้อเฟื้อแบ่งปันทรัพยากร ทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเป็นธรรม ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเสริมสร้างความเป็นธรรมทางสังคม ประการที่ห้า การมีศีลเสมอกัน คือ การยึดถือและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบ หรือจริยธรรมร่วมกันของสังคม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างระเบียบ ความรับผิดชอบ และความน่าเชื่อถือในชุมชน และประการสุดท้าย การมีทิวาสีเสมอกัน หมายถึง การมีความเห็น ค่านิยม และเป้าหมายร่วมกัน โดยเฉพาะในด้านการดำเนินชีวิตและการพัฒนาชุมชน อันนำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องและยั่งยืน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

เมื่อพิจารณาในบริบทของการพัฒนาชุมชนร่วมสมัย หลักสารานุกรม 6 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดทางศีลธรรมและวัฒนธรรมสำหรับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลบัวขาว การนำหลักธรรมดังกล่าวมาบูรณาการกับกระบวนการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการกำหนดนโยบายท้องถิ่น จะช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนบนฐานคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

หลักสารานุกรม 6 จึงไม่ใช่เพียงข้อธรรมสำหรับหมู่สงฆ์เท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในระดับครอบครัว ชุมชน และองค์กร เพื่อสร้างความไว้วางใจ ความสามัคคี และลดความขัดแย้งได้อย่างเป็นรูปธรรม

ในปัจจุบัน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นและการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน การพัฒนาชุมชนจะมีประสิทธิผลสูงสุดต่อเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหา การตัดสินใจ การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

(Participatory Community Development) ที่มุ่งให้ประชาชนมีบทบาทเป็นเจ้าของร่วม (Sense of Ownership) ในการพัฒนา

ดังนั้น การนำหลักสาราณียธรรม 6 มาใช้เป็นกรอบคิดในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนา จะช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ความเข้าใจ และความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับประชาชน ซึ่งจะเป็นรากฐานให้การพัฒนาชุมชนมีความยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 เพื่อพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมในตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยคาดหวังว่าผลการวิจัยจะสามารถนำไปเป็นแนวทางเชิงนโยบายและการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนอื่น ๆ

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาหลักสาราณียธรรม 6 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- 2) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) โดยประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร (Document Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งดำเนินการเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัยเอกสาร (Document Research)

ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหลักสาราณียธรรม 6 และแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นเอกสารที่มีความน่าเชื่อถือและความเกี่ยวข้องสูง การคัดเลือกเอกสารใช้หลักเกณฑ์ Credibility และ Relevance และใช้ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจำแนกประเด็นสำคัญ ได้แก่

1. ความหมายและองค์ประกอบของหลักสาราณียธรรม 6
2. กระบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

3. แนวทางการเชื่อมโยงหลักสราณียธรรม 6 กับการสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน

ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

สำรวจระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนตำบลบัวขาว โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัด
กาฬสินธุ์ จำนวน 8,062 คน ขนาดตัวอย่าง 368 คน กำหนดตามตารางเครชีและมอร์แกน
 2. วิธีการสุ่มตัวอย่าง ดำเนินการสุ่มแบบโควตา (Quota Sampling) ให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน
และกลุ่มประชากรย่อย
 3. เครื่องมือวิจัย ลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ครอบคลุมการมี
ส่วนร่วม 4 ด้าน (ตัดสินใจ ดำเนินงาน ตรวจสอบและประเมินผล รับผลประโยชน์) ผ่านการตรวจสอบ Content
Validity และทดสอบความเชื่อมั่นด้วยวิธี Cronbach's Alpha
- ข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Objective Congruence: IOC) มากกว่า 0.5 มีอำนาจ
จำแนกตามเกณฑ์ทุกข้อ มีอำนาจจำแนกตั้งแต่ .47- .97 และมีค่าความเชื่อมั่น (α -Coefficient) .875
4. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา (ค่าร้อยละ, ค่าเฉลี่ย, ส่วน
เบี่ยงเบนมาตรฐาน)

ระยะที่ 3 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ศึกษาข้อมูลเชิงลึกเพื่อหาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรม 6 โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 15 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)
ประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และตัวแทนประชาชน

เครื่องมือวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ครอบคลุมการรับรู้ ความ
เข้าใจ การประยุกต์ใช้ อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

การเก็บข้อมูล ดำเนินการสัมภาษณ์แบบพบหน้า บันทึกด้วยการจดและอัดเสียง (เมื่อได้รับความยินยอม)

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แบ่งเป็นหมวดหมู่ (Categories)
และประเด็นย่อย (Themes) เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางการประยุกต์ใช้

ตารางที่ 1 สรุปการดำเนินการวิจัย

ระยะการวิจัย	วัตถุประสงค์	กลุ่มข้อมูล/ตัวอย่าง	เครื่องมือ	วิธีการวิเคราะห์
--------------	--------------	----------------------	------------	------------------

ระยะที่ 1: Document Research	ศึกษาหลักสราณียธรรม 6 และแนวคิดการพัฒนา ชุมชนแบบมีส่วนร่วม	เอกสารพระไตรปิฎก อรรถกถา งานวิจัย บทความ หนังสือ	แบบบันทึก ข้อมูลจาก เอกสาร	การวิเคราะห์ เนื้อหา
ระยะที่ 2: Quantitative Research	ศึกษาระดับการมีส่วนร่วม ของประชาชน	ประชาชนตำบลบัวขาว 368 คน (Quota Sampling)	แบบสอบถาม 5 ระดับ	สถิติพรรณนาและ อนุมาน
ระยะที่ 3: Qualitative Research	ศึกษาแนวทางการ ประยุกต์ใช้หลักสราณีย ธรรม 6	พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และ ประชาชน 15 คน	แบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง	การวิเคราะห์ เนื้อหา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรม ๖ ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลบัวขาว อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาหลักสราณียธรรม 6 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาพบว่า หลักสราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมสำคัญที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หมวดพระวินัย และได้รับการอธิบายขยายความไว้ในอรรถกถาและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหลายฉบับ โดยมีสาระสำคัญมุ่งเน้นการสร้างสามัคคี ความปรองดอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของหมู่ชน หลักธรรมดังกล่าวประกอบด้วยเมตตาภยกรรม เมตตาวิกรรม เมตตาโมกรรม การแบ่งปันลาภ การมีศีลเสมอกัน และการมีทฎฐิเสมอกัน ซึ่งล้วนเป็นแนวทางในการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในระดับพฤติกรรม จิตใจ และโครงสร้างทางสังคม อันสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างทุนทางสังคม ความไว้วางใจ และความร่วมมือในชุมชนได้อย่างเหมาะสม

2. ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลบัวขาว

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามประชาชนตำบลบัวขาว จำนวน 368 คน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.84) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.86) รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินผล ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.81) การมีส่วนร่วมดำเนินงาน ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.85) และการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ซึ่งแม้อยู่ในระดับมากเช่นกัน แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.83)

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนมีบทบาทในทุกมิติของการพัฒนาชุมชนค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในด้านการเข้าร่วมกิจกรรมและการได้รับประโยชน์จากโครงการต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจและการกำหนดทิศทางการพัฒนายังมีข้อจำกัด และควรได้รับการส่งเสริมให้มากยิ่งขึ้น

3. ผลการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม 6 ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 15 คน พบแนวทางสำคัญในการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม 6 เพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

(1) การสร้างบรรยากาศแห่งมิตรภาพและการสื่อสารที่สร้างสรรค์ โดยประยุกต์ใช้หลักเมตตาทายกรรม เมตตาวิกรรม และเมตตาโมกกรรม เพื่อส่งเสริมความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ลดความขัดแย้ง และเปิดพื้นที่การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน

(2) การส่งเสริมการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ด้วยการนำหลักการแบ่งปันลาภมาใช้ในการดำเนินโครงการและกิจกรรมพัฒนาชุมชน เพื่อให้ผลประโยชน์กระจายอย่างทั่วถึง ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความพึงพอใจร่วมกัน

(3) การกำหนดหลักจริยธรรมร่วมของชุมชน โดยนำหลักศีลเสมอกันมาใช้เป็นมาตรฐานด้านจริยธรรมและพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับทั้งผู้นำและประชาชน เพื่อสร้างความไว้วางใจและระบือร่วมกันในสังคมชุมชน

(4) การสร้างวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาร่วมกัน ด้วยการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีเสมอกันในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อให้เกิดเป้าหมายร่วมที่ทุกฝ่ายยอมรับและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลบัวขาว พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในระดับมากในทุกมิติ ซึ่งประกอบด้วยการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามตรวจสอบ โดยมิติที่มีค่าคะแนนสูงที่สุดคือ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการตรวจสอบประเมินผล ซึ่งสะท้อนถึงความตื่นตัวของประชาชนต่อผลลัพธ์ของโครงการพัฒนา และการใช้สิทธิในการตรวจสอบความโปร่งใสของภาครัฐและท้องถิ่น อันสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) ของ Pretty (1995) ที่เน้นการสร้างความเป็นเจ้าของร่วม (ownership) และการมีความรับผิดชอบร่วมกันของประชาชนต่อผลการดำเนินงาน

อย่างไรก็ตาม มิติด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ แม้จะอยู่ในระดับมาก แต่กลับมีค่าคะแนนต่ำที่สุดในบรรดามิติทั้ง 4 ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดในโครงสร้างหรือกระบวนการมีส่วนร่วมที่ยังไม่เอื้อต่อการเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียม เช่น การจำกัดจำนวนผู้เข้าร่วมประชุม การกำหนดเวลาและสถานที่ที่ไม่สอดคล้องกับความสะดวกของประชาชน หรือวัฒนธรรมการบริหารที่ยังคงเน้นบนลงล่าง (top-down) มากกว่าล่างขึ้นบน (bottom-up) ประเด็นนี้สอดคล้องกับโมเดล “บันไดการมีส่วนร่วมของประชาชน” (A Ladder of Citizen Participation) ของ Arnstein (1969) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (citizen power) จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีอำนาจ

และสิทธิเข้าถึงการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจในทุกขั้นตอน ซึ่งยังเป็นความท้าทายที่ต้องได้รับการส่งเสริมในบริบทชุมชนไทย

การประยุกต์ใช้ หลักสาราณียธรรม ๖ ในกระบวนการพัฒนาชุมชนครั้งนี้ มีความสอดคล้องอย่างชัดเจนกับข้อเสนอของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการสร้างความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในหมู่คณะ (พระธรรมชั้น 6) หลักธรรมทั้งหก ได้แก่

1. เมตตาการุณยธรรม – การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา
2. เมตตาวจีกรรม – การพูดจาที่ประกอบด้วยเมตตา
3. เมตตามโนกรรม – การคิดอย่างประกอบด้วยเมตตา
4. การแบ่งปัน लाभผลประโยชน์อย่างเสมอภาค
5. ศีลเสมอกัน – การถือปฏิบัติศีลอย่างเท่าเทียม
6. ทิฐิเสมอกัน – การมีความเห็นร่วมและเป้าหมายเดียวกัน

หลักธรรมเหล่านี้ถือเป็น ทูทางสังคม (Social Capital) ที่มีพลังในการสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือและความผูกพันในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Putnam (2000) ที่ระบุว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

การใช้เมตตาการุณยธรรม วจีกรรม และมโนกรรม ยังสร้างบรรยากาศแห่งมิตรภาพ การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และการลดความขัดแย้งในหมู่ประชาชน ตรงกับแนวคิดของ Goleman (1998) เกี่ยวกับ ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) ซึ่งเน้นความสามารถในการตระหนักรู้และบริหารอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมในชุมชน ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความสมานฉันท์ทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของ Sen (1999) ที่มองว่าการพัฒนาไม่ควรวัดเพียงผลผลิตทางเศรษฐกิจ แต่ควรสร้าง เสรีภาพเชิงโครงสร้าง (substantive freedoms) ให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มได้มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและผลประโยชน์ร่วมกัน

การกำหนด ศีลเสมอกัน และ ทิฐิเสมอกัน ยังมีความสำคัญต่อการสร้างมาตรฐานจริยธรรมร่วมและวิสัยทัศน์ร่วมของชุมชน ช่วยลดความขัดแย้งด้านค่านิยม เพิ่มความชัดเจนในทิศทางการพัฒนา และส่งผลให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใสมากขึ้น

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม 6 ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่ไม่เพียงช่วยเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกมิติ แต่ยังเป็น กรอบเชิงจริยธรรม (Ethical Framework) ที่ช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคมให้มั่นคง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนไทยให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรม 6 ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้สำคัญได้ดังนี้

1) หลักสราณียธรรม 6 เป็นกรอบจริยธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม 2) ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับสูงแต่ควรเน้นการเพิ่มโอกาสในการมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน 3) การประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรม 6 สร้างบรรยากาศของความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมการสื่อสารที่สร้างสรรค์ การแบ่งปันผลประโยชน์เป็นธรรมช่วยลดความเหลื่อมล้ำ และการมีศีลเสมอกันกับทฤษฎีเสมอกัน ช่วยสร้างความเป็นเอกภาพและวิสัยทัศน์ร่วม 4) องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นกลไกสำคัญที่ควรนำหลักสราณียธรรม 6 มาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน 5) การใช้หลักสราณียธรรม 6 ในการบริหารจัดการและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจะช่วยลดความขัดแย้ง เพิ่มความไว้วางใจ และส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน 6) องค์ความรู้จากงานวิจัยนี้เป็นต้นแบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะในชุมชนที่มีรากฐานทางศาสนาและวัฒนธรรมไทยซึ่งมีการยึดถือหลักธรรมเหล่านี้อย่างกว้างขวาง

องค์ความรู้ดังกล่าวนี้มีคุณค่าในการส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชนและการสร้างชุมชนเข้มแข็งในบริบทสังคมไทย โดยเฉพาะการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ผลการศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสราณียธรรม 6 เพื่อการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม” แสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม 6 ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลบัวขาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” ได้ศึกษาทั้งในเชิงเนื้อหาของหลักสารานุกรม 6 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักดังกล่าวในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนตำบลบัวขาวมีระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมากในทุกด้าน โดยเฉพาะการรับผลประโยชน์และการตรวจสอบประเมินผล แม้การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจจะต่ำกว่าแต่ก็ยังอยู่ในระดับมาก

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสารานุกรม 6 ในชุมชน เน้นการสร้างบรรยากาศแห่งความเมตตาและความสัมพันธ์ที่ดีผ่านกิจกรรม วจีกรรม และมนักรรม การส่งเสริมการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม การกำหนดหลักจริยธรรมร่วม และการสร้างวิสัยทัศน์และทิศทางร่วมของชุมชน

องค์ความรู้ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักสารานุกรม 6 ในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคม สร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- (1) องค์การบริหารส่วนตำบลควรบรรจุหลักสารานุกรม 6 เป็นกรอบแนวคิดหลักในการขับเคลื่อนนโยบายและโครงการพัฒนาชุมชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง
- (2) ควรจัดอบรมและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการนำหลักสารานุกรม 6 มาใช้ในการบริหารจัดการและการสร้างความสัมพันธ์กับประชาชน

2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- (1) ส่งเสริมให้มีเวทีและกลไกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างกว้างขวางและเป็นระบบ
- (2) พัฒนากิจกรรมและโครงการที่เน้นการแบ่งปันผลประโยชน์และส่งเสริมความเป็นธรรมในชุมชน เพื่อเสริมสร้าง ความไว้วางใจและความสามัคคี
- (3) จัดตั้งกลุ่มหรือคณะกรรมการร่วมระหว่างผู้นำชุมชนและประชาชนเพื่อสร้างวิสัยทัศน์และทิศทางร่วมของการพัฒนาชุมชน

(4) ส่งเสริมการสื่อสารและการแสดงออกด้วยความเมตตาและเคารพกันในชุมชน เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งมิตรภาพและความร่วมมือ

3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

(1) ควรมีการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสภานิติธรรม 6 ในบริบทชุมชนอื่นๆ ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและโครงสร้างสังคม เพื่อเปรียบเทียบและขยายผลการวิจัย

(2) การวิจัยเชิงทดลองเพื่อติดตามผลกระทบระยะยาวของการนำหลักสภานิติธรรม 6 มาใช้ในการพัฒนาชุมชน

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย.

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. Journal of the American Institute of Planners, 35(4), 216–224.

Creswell, J. W. (2014). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Pretty, J. N. (1995). Participatory learning for sustainable agriculture. World Development, 23(8), 1247–1263.

Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. New York, NY: Simon & Schuster.

Sen, A. (1999). Development as freedom. New York, NY: Alfred A. Knopf.